

Phật giáo Thanh Hóa và cách mạng Việt Nam

ISSN: 2734-9195 15:10 07/09/2025

Có thể khẳng định rằng, trong suốt chiều dài lịch sử, Phật giáo Thanh Hóa luôn là một phần không thể tách rời của dòng chảy dân tộc – từ thời kỳ đấu tranh giữ nước, bảo vệ độc lập đến công cuộc kiến thiết, phát triển đất nước trong thời bình.

Ban Trị sự GHPGVN tỉnh Thanh Hoá

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

Dẫn nhập

Phật giáo Việt Nam từ lâu đã gắn bó mật thiết với dân tộc trong suốt chiều dài lịch sử giữ nước và dựng nước. Dưới ánh sáng từ bi và trí tuệ của đức Phật, các thế hệ tăng ni, phật tử đã không ngừng phụng đạo yêu nước, thể hiện tinh thần nhập thế sâu sắc, góp phần bảo vệ độc lập dân tộc, xây dựng xã hội an lành, đạo đức và văn minh.

Tại Thanh Hóa - vùng đất “địa linh nhân kiệt”, nơi sản sinh ra nhiều bậc minh quân, danh tướng và hiền tài cho đất nước, Phật giáo không chỉ là chỗ dựa tinh thần cho đông đảo quần chúng nhân dân, mà còn đóng vai trò quan trọng như một lực lượng xã hội yêu nước tích cực, luôn đồng hành cùng dân tộc trong những thời khắc lịch sử trọng đại.

Hình mang tính minh họa

Từ những năm đầu thế kỷ XX, khi phong trào đấu tranh giành độc lập dân tộc dâng cao, nhiều ngôi chùa tại Thanh Hóa đã trở thành căn cứ hoạt động cách mạng bí mật của Đảng, là nơi che chở cán bộ, nuôi dưỡng niềm tin và tinh thần bất khuất cho quần chúng. Trong thời kỳ đất nước lâm nguy, nhiều vị sư đã gác lại việc tu hành, khoác lên mình màu áo chiến sĩ, trực tiếp tham gia chiến đấu, cứu chữa thương binh, tiếp tế lương thực, bảo vệ đồng bào.

Sau khi đất nước thống nhất, bước vào thời kỳ đổi mới và phát triển, Phật giáo Thanh Hóa tiếp tục thể hiện vai trò của mình trong công cuộc xây dựng xã hội mới. Với phương châm “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội”, các thế hệ Tăng Ni không ngừng nỗ lực tu học, hoằng pháp, gắn đạo với đời, đồng hành cùng chính quyền, Mặt trận Tổ quốc và các tổ chức đoàn thể trong nhiều hoạt động thiết thực vì cộng đồng.

Trải qua thời gian và biến cố lịch sử, Phật giáo Thanh Hóa không ngừng phát triển cả về tổ chức lẫn chất lượng Tăng Ni, ngày càng thể hiện rõ vị thế là một trong những tổ chức tôn giáo uy tín, tích cực và có trách nhiệm cao trong đời sống chính trị, xã hội và văn hóa tinh thần của tỉnh nhà. Những đóng góp của Phật giáo không chỉ ở lĩnh vực tâm linh mà còn trải rộng trên nhiều mặt trận như từ thiện xã hội, giáo dục đạo đức, bảo vệ môi trường, xây dựng nông thôn mới, bảo vệ chủ quyền Tổ quốc và phát triển văn hóa bền vững.

1. Đồng hành cùng dân tộc trong chiến tranh giữ nước

Lịch sử dân tộc Việt Nam là bản anh hùng ca bất tận về tinh thần bất khuất chống giặc ngoại xâm và khát vọng hòa bình. Trong dòng chảy ấy, Phật giáo

Việt Nam với cốt lõi giáo lý từ bi, vị tha và tinh thần nhập thế luôn đồng hành cùng dân tộc, không chỉ với vai trò là ngọn đuốc soi đường đạo đức, mà còn là nguồn lực tinh thần to lớn trong mọi thời khắc cam go của đất nước. Tại Thanh Hóa, mảnh đất giàu truyền thống yêu nước và cách mạng, Phật giáo đã có mặt, góp phần không nhỏ vào sự nghiệp đấu tranh giành độc lập, thống nhất Tổ quốc.

Năm 1958, khi Hội đồng Thống nhất Phật giáo Việt Nam được thành lập tại miền Bắc, thì tại Thanh Hóa, Chi hội Phật giáo tỉnh cũng chính thức được thành lập, với Hòa thượng Thích Thanh Trình đảm nhiệm vai trò Trưởng ban. Đây không chỉ là một cột mốc đánh dấu bước chuyển mình của Phật giáo Thanh Hóa, mà còn là sự khẳng định vị trí, vai trò và tinh thần nhập thế của Phật giáo trong lòng dân tộc, đặc biệt là trong bối cảnh đất nước chuẩn bị bước vào giai đoạn kháng chiến khốc liệt.

Những năm tháng sau đó, nhất là từ đầu thập niên 1970, khi khẩu hiệu “Tất cả cho tiền tuyến, tất cả vì miền Nam thân yêu” vang lên khắp miền Bắc, thì Thanh Hóa với vai trò là hậu phương lớn, là kho tàng nhân lực và vật lực cho tiền tuyến đã huy động toàn lực cho công cuộc giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước. Trong dòng chảy thiêng liêng ấy, Phật giáo Thanh Hóa đã hòa mình vào mạch sống của dân tộc. Hưởng ứng lời hiệu triệu đầy khí phách “Cởi cà sa, khoác chiến bào” của Trung ương Giáo hội Phật giáo Việt Nam, nhiều vị sư trẻ tại Thanh Hóa đã gác lại đời sống tu hành thanh tịnh, tình nguyện tòng quân, trực tiếp cầm súng ra mặt trận, sát cánh cùng nhân dân bảo vệ Tổ quốc.

Trong khi đó, tại quê nhà, các ngôi chùa vốn là nơi tu hành và sinh hoạt tôn giáo đã trở thành hậu cứ vững chắc cho cách mạng. Dưới sự bảo hộ và che chở của các bậc cao tăng, nhiều chùa trở thành nơi giấu cán bộ, vận chuyển vũ khí, nhu yếu phẩm, cứu chữa thương binh, và đặc biệt là giữ gìn, tiếp lửa tinh thần kháng chiến cho đồng bào. Đáng ghi nhớ là các chùa như chùa Vĩnh Thái, chùa Mật Đa, chùa Long Nhương, chùa Trần, chùa Cách, chùa Đô Mỹ, chùa Xuân Áng ... không chỉ đóng vai trò là căn cứ địa quan trọng trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ, mà còn là minh chứng sống động cho sự gắn bó máu thịt giữa đạo và đời.

1.1 Chùa Mật Đa - dấu ấn Phật giáo giữa lòng kháng chiến

(Ảnh: Internet)

Một trong những ngôi chùa tiêu biểu mang đậm dấu ấn cách mạng là chùa Mật Đa, còn gọi là chùa Nam Ngạn, tọa lạc tại phường Hàm Rồng, tỉnh Thanh Hóa. Được xây dựng từ thời Trần, đến năm 1723 (Bảo Thái năm thứ 4, triều Lê Dụ Tông) chùa được chuyển vào khu đất hiện nay. Với lịch sử lâu đời và vị trí thuận lợi, trong những năm kháng chiến chống Mỹ, chùa Mật Đa đã được sử dụng như Sở chỉ huy bí mật, nơi tập kết lương thực, thuốc men, đạn dược, đồng thời là nơi cấp cứu và nuôi dưỡng chiến sĩ bị thương. Chùa cũng từng đón tiếp nhiều đồng chí lãnh đạo, văn nghệ sĩ, nhà báo trong và ngoài nước đến làm việc và ghi nhận thực tế chiến trường.

Không chỉ có giá trị lịch sử, chùa Mật Đa còn là một di sản văn hóa quý báu với nhiều mảng chạm nghệ thuật mang phong cách thời Nguyễn và hai tấm bia cổ ghi chép về lịch sử trùng tu. Năm 1989, chùa được Bộ Văn hóa - Thông tin công nhận là Di tích lịch sử văn hóa cấp Quốc gia, khẳng định vai trò vừa là chốn tôn nghiêm tâm linh, vừa là căn cứ địa cách mạng tiêu biểu của tỉnh Thanh Hóa.

1.2 Chùa Vĩnh Thái - ngôi cổ tự che chở cách mạng

(Ảnh: Internet)

Một di tích khác mang ý nghĩa lịch sử sâu sắc là chùa Vĩnh Thái, tọa lạc dưới chân núi Hoàng Nghiêu thuộc xã Trung Chính, tỉnh Thanh Hoá. Được xây dựng cách đây hơn 400 năm bởi thân vương nhà Mạc - Mạc Đăng Khuê (sau đổi tên là Hoàng Phúc Khuê), chùa mang ý nghĩa cầu cho quốc thái dân an, vĩnh viễn hòa bình. Trong thời kỳ 1930-1945, chùa trở thành cơ sở cách mạng quan trọng của hai huyện Nông Cống và Thọ Xuân, là nơi liên lạc của Xứ ủy Trung kỳ.

Đặc biệt, giai đoạn 1939-1941, nơi đây từng là địa điểm hoạt động của nhiều chiến sĩ cách mạng nổi tiếng như **đồng chí Nguyễn Văn Linh (sau này là Tổng Bí thư Đảng Cộng sản Việt Nam)** và nhà thơ cách mạng Tố Hữu. Trong những năm chiến tranh khốc liệt, chùa Vĩnh Thái chịu nhiều thiệt hại do gần các tuyến giao thông huyết mạch. Tuy nhiên, từ những năm 1990 trở lại đây, chùa được chính quyền địa phương và nhân dân tu bổ, phục dựng. Với những giá trị văn hóa, lịch sử sâu sắc, năm 1999, chùa Vĩnh Thái được công nhận là Di tích lịch sử văn hóa cách mạng cấp tỉnh.

Với những cống hiến to lớn ấy, nhiều ngôi chùa và chư tôn đức của Phật giáo Thanh Hóa đã được Đảng, Nhà nước ghi nhận bằng Huân chương Kháng chiến, Bằng có công với nước, Bằng khen của Thủ tướng Chính phủ, vinh danh như những biểu tượng của tinh thần yêu nước trong lòng dân tộc. Những bậc cao tăng như Hòa thượng Thích Thanh Cẩm, Ni trưởng Thích Nữ Đàm Xuân... mãi mãi là những tấm gương sáng ngời về tinh thần nhập thế, phụng sự quê hương trong thời chiến, là niềm tự hào không chỉ của Phật giáo Thanh Hóa mà của cả Giáo hội Phật giáo Việt Nam.

Chính sự hòa quyện giữa lý tưởng đạo pháp và lý tưởng dân tộc đã tạo nên sức mạnh nội sinh bền vững, giúp Phật giáo Thanh Hóa không chỉ trụ vững giữa bão tố chiến tranh, mà còn khẳng định vị thế của mình như một phần máu thịt trong khối đại đoàn kết toàn dân tộc, luôn sẵn sàng hy sinh vì độc lập, tự do và hạnh phúc của nhân dân.

2. Tiếp bước truyền thống, Hướng tới tương lai

Sau ngày đất nước hoàn toàn thống nhất, trong bối cảnh cả nước bước vào công cuộc hàn gắn vết thương chiến tranh và kiến thiết hòa bình, Phật giáo Thanh Hóa cũng từng bước được củng cố và phát triển. Năm 1981, Giáo hội Phật giáo Việt Nam chính thức được thành lập – là cột mốc lịch sử đánh dấu sự thống nhất tổ chức và định hướng phát triển của Phật giáo trên phạm vi toàn quốc. Hòa nhịp cùng sự kiện trọng đại này, năm 1984, Ban Đại diện Phật giáo tỉnh Thanh Hóa ra đời tại chùa Thanh Hà (TP. Thanh Hóa), chính thức đưa Phật giáo tỉnh nhà bước vào giai đoạn phát triển ổn định, có hệ thống và mang tính chính danh. Ban Đại diện đầu tiên gồm 5 thành viên, đứng đầu là Hòa thượng Thích Thanh Cẩm – một bậc cao tăng có uy tín lớn và nhiều đóng góp cho đạo pháp và dân tộc. Đồng hành cùng Ngài là các Ni trưởng, chư Tăng và đông đảo cư sĩ – những người mang trong mình tâm huyết xây dựng lại đời sống tôn giáo trong một giai đoạn đầy thử thách.

3. Đồng hành cùng dân tộc qua các phong trào yêu nước và công tác xã hội

Từ sau năm 1984 đến nay, Phật giáo Thanh Hóa đã không ngừng phát huy truyền thống yêu nước, nhập thế, đồng hành cùng dân tộc trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Dưới ánh sáng của tinh thần “Phụng đạo yêu nước, hoằng pháp lợi sinh, nhập thế độ đời” – vốn là dòng chảy xuyên suốt trong lịch sử Phật giáo Việt Nam – các thế hệ Tăng Ni, Phật tử Thanh Hóa đã thể hiện rõ tôn chỉ hành đạo “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội” bằng nhiều hành động thiết thực, cụ thể.

Trên lĩnh vực chính trị - xã hội, chư Tăng Ni tỉnh nhà đã tích cực tham gia xây dựng chính quyền và khối đại đoàn kết toàn dân tộc. Nhiều vị được cử tri tín nhiệm bầu vào Hội đồng Nhân dân các cấp, đảm nhiệm vai trò Ủy viên Mặt trận Tổ quốc, thành viên các tổ chức xã hội như Hội Khuyến học, Hội Chữ thập đỏ, Hội Bảo trợ người khuyết tật và trẻ mồ côi... Giai đoạn 2019-2024, có 6 vị Tăng Ni đảm nhiệm vai trò Ủy viên UBMTTQ tỉnh, 20 vị cấp huyện và 34 vị cấp xã. Đặc biệt, trong nhiệm kỳ HĐND 2021-2026, có 1 Tăng Ni trúng cử đại biểu

HĐND cấp tỉnh, 5 vị cấp huyện và nhiều vị khác cấp xã - minh chứng cho sự tin tưởng của quần chúng và khẳng định vai trò trách nhiệm công dân theo tinh thần Hiến pháp và pháp luật.

Bên cạnh đó, hưởng ứng các phong trào “Đền ơn đáp nghĩa - Uống nước nhớ nguồn”, Giáo hội Phật giáo tỉnh Thanh Hóa thường xuyên tổ chức các hoạt động tri ân các anh hùng liệt sĩ: tưng kính cầu siêu tại các nghĩa trang, thăm viếng, phụng dưỡng suốt đời 9 Bà mẹ Việt Nam anh hùng, trao hàng ngàn suất quà cho các gia đình chính sách vào dịp 27/7 hằng năm - thể hiện đạo lý hiếu nghĩa và tinh thần trách nhiệm với lịch sử dân tộc.

Đặc biệt, công tác từ thiện xã hội đã trở thành một điểm sáng nổi bật, làm nên diện mạo đầy nhân văn và sức lan tỏa mạnh mẽ của Phật giáo Thanh Hóa trong lòng nhân dân. Với tinh thần từ bi cứu khổ của đạo Phật và truyền thống nhân ái “lá lành đùm lá rách” của dân tộc, Ban Trị sự đã phát động nhiều chương trình thiện nguyện như: xây dựng nhà đại đoàn kết, nuôi dưỡng người già neo đơn, hỗ trợ học sinh nghèo hiếu học, chăm sóc trẻ mồ côi, giúp đỡ nạn nhân da cam, cứu trợ thiên tai, cấp phát thuốc miễn phí, phát quà Tết cho người nghèo... Tính từ năm 2014 đến tháng 9/2024, tổng số tiền vận động và thực hiện các chương trình từ thiện đạt gần 200 tỷ đồng, khẳng định vị thế của Giáo hội Phật giáo tỉnh như một cánh tay nối dài của chính sách an sinh xã hội tại địa phương.

Nhiều hoạt động từ thiện còn mang tính kịp thời, hiệu quả, hướng tới các vùng khó khăn, đối tượng dễ tổn thương trong xã hội. Tiêu biểu như:

+ *Năm 2014*, khi Trung Quốc đặt giàn khoan Hải Dương 981 trái phép trong vùng đặc quyền kinh tế Việt Nam, Ban Trị sự đã quyên góp 490 triệu đồng, tổ chức đoàn 7 chư Tăng và 1 cư sĩ ra thăm Trường Sa, cầu nguyện hòa bình và tặng quà cho quân dân đảo.

+ *Giai đoạn 2006-2025*, Phật giáo Thanh Hóa đã triển khai hàng loạt chương trình cứu trợ thiên tai trong và ngoài tỉnh, với tổng giá trị hàng chục tỷ đồng, góp phần chia sẻ mất mát với đồng bào vùng lũ lụt.

+ *Trong đại dịch Covid-19 (2020-2021)*, toàn Giáo hội tỉnh đã ủng hộ hơn 44 tỷ đồng, 200 tấn lương thực, cử Tăng Ni tham gia các đội hình tuyến đầu, tổ chức phát thuốc, tặng khẩu trang, hỗ trợ tinh thần cho bệnh nhân và gia đình.

+ *Năm 2023*, Ban Trị sự đã kêu gọi quyên góp hỗ trợ xây nhà cho hộ nghèo tại Điện Biên, trao bò giống cho đồng bào khó khăn ở Như Xuân, Như Thanh, hỗ trợ các vụ thiên tai nghiêm trọng như cháy chung cư mini tại Hà Nội, lũ cuốn ở Lào Cai.

+ Năm 2024, không chỉ tiếp tục cứu trợ bão lũ trong nước, Phật giáo Thanh Hóa còn vươn xa hơn khi tổ chức đoàn sang Lào hỗ trợ tỉnh Hủa Phăn bị thiệt hại nặng do lũ, trao tặng hơn 600 triệu đồng - thể hiện tinh thần “Phật pháp vô biên, từ bi không biên giới”.

+ 6 tháng đầu năm 2025: Phật giáo Thanh Hoá đã phát động, kêu gọi Tăng Ni trong tỉnh hưởng ứng tham gia hoạt động từ thiện xã hội đạt hơn 14 tỷ đồng.

Phật giáo Thanh Hóa cũng tích cực hưởng ứng các chương trình xây dựng đời sống văn hóa tại cơ sở như cuộc vận động “Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư” và phong trào “Chùa cảnh tinh tiến gương mẫu” do Ủy ban Mặt trận Tổ quốc Việt Nam phát động. Tăng Ni Phật tử toàn tỉnh đã tiên phong trong việc bài trừ mê tín dị đoan, thực hành tang lễ và cưới hỏi văn minh, tiết kiệm, giữ gìn trật tự an toàn xã hội tại địa phương. Tính đến nay, có 73 ngôi chùa được công nhận đạt chuẩn “chùa cảnh tinh tiến gương mẫu” trên tổng số 193 ngôi chùa có sư trụ trì.

Không chỉ dừng lại ở các hoạt động nội tỉnh, Giáo hội Phật giáo tỉnh Thanh Hóa còn tham gia đóng góp ý kiến xây dựng Hiến pháp, Dự thảo Văn kiện Đại hội Đảng, Đại hội Mặt trận Tổ quốc các cấp; bày tỏ chính kiến trước những vấn đề trọng đại như phản đối các hành vi xâm phạm chủ quyền biển đảo Việt Nam - thể hiện rõ lập trường yêu nước, gắn bó máu thịt với dân tộc, đồng hành cùng chính quyền trong sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc và xây dựng xã hội hòa bình, bền vững.

Từ đó đến nay, dưới sự chỉ đạo sáng suốt của Trung ương Giáo hội Phật giáo Việt Nam, sự đồng hành, hỗ trợ của chính quyền các cấp và sự đoàn kết nội bộ ngày càng vững mạnh, Phật giáo Thanh Hóa tiếp tục vững vàng trên con đường “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội”. Các hoạt động hoằng pháp, hành thiện, bảo vệ môi trường, xóa đói giảm nghèo, giáo dục đạo đức, phát triển văn hóa tâm linh... đang ngày càng lan tỏa mạnh mẽ, đóng góp vào sự phát triển bền vững và toàn diện của tỉnh nhà.

4. Kết luận

Có thể khẳng định rằng, trong suốt chiều dài lịch sử, Phật giáo Thanh Hóa luôn là một phần không thể tách rời của dòng chảy dân tộc - từ thời kỳ đấu tranh giữ nước, bảo vệ độc lập đến công cuộc kiến thiết, phát triển đất nước trong thời bình. Từ những ngôi chùa trở thành căn cứ cách mạng giữa bom đạn chiến tranh, đến những Tăng Ni khoác áo lính, xả thân vì đại nghĩa; từ các hoạt động hoằng pháp, xây dựng đời sống đạo đức đến hàng trăm tỷ đồng đóng góp cho an sinh xã hội, cứu trợ đồng bào... tất cả đều cho thấy rõ vai trò nhập thế sâu

sắc và tinh thần phụng sự vô ngã của Phật giáo tỉnh nhà.

Dưới ánh sáng của giáo lý từ bi - trí tuệ - vô ngã vị tha, cùng phương châm “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội”, Phật giáo Thanh Hóa đã và đang khẳng định vị thế là một tổ chức tôn giáo đồng hành đáng tin cậy của dân tộc, là nhân tố góp phần xây dựng khối đại đoàn kết toàn dân, phát triển đời sống văn hóa, đạo đức, tâm linh lành mạnh và bền vững.

Hướng đến tương lai, trong bối cảnh đất nước hội nhập sâu rộng và đối diện với nhiều thách thức mới, Phật giáo Thanh Hóa càng cần phát huy hơn nữa tinh thần nhập thế, đoàn kết, trí tuệ và từ bi để tiếp tục đồng hành cùng dân tộc trong sự nghiệp xây dựng xã hội an vui, tiến bộ, nhân văn và giàu bản sắc văn hóa truyền thống. Đó không chỉ là trách nhiệm, mà còn là sứ mệnh thiêng liêng mà hàng ngàn năm qua, Phật giáo đã luôn gìn giữ và phát huy trên đất nước Việt Nam thân yêu.

Ban Trị sự - GHPGVN tỉnh Thanh Hóa

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội